

GUIX 284

1977-2002
GUIX
25 anys

Elements d'Acció Educativa

Gaudí®

Aprendre de Gaudí, avui

Pau, cooperació, contes
i noves tecnologies

25 anys de Guix:
Evolució de la transversalitat
en la història recent del
nostre sistema educatiu

A la recerca del temps
per aprendre. Alguns
dilemes quotidians

GUIXdos

La llei de qualitat

EDITORIAL 5 Un nou model ideològic: sobre la Llei de qualitat

MONOGRÀFIC Gaudí®

- Disseny curricular 7 Gaudí, home i arquitecte Jordi Caja, Josep M. González Ramon
 - Interdisciplinarietat 11 Aprendre de Gaudí Claudi Aisina
 - C. Socials-Art-Patrimoni 15 Gaudí a l'escola. L'educació per valorar el patrimoni arquitectònic Esteve Barandica
 - Ciències experimentals 21 L'obra de Gaudí i la didàctica de les ciències naturals Josep Mañà
 - Visual i plàstica 25 Gaudir Gaudí Antònia M. Gorgas, Imma Estela
 - Visual i plàstica 30 Proposta oberta per al treball sobre l'obra de Gaudí Dolors Oliver, Dora Rodríguez Rico
 - Visual i plàstica 36 Patrimoni, oportunitat, lligam i passió Lluís Vallvé
 - Ciències socials 42 El tractament d'Antoni Gaudí a les ciències socials Isabel Boj, Anna Gómez, Toni Valdivia
- Gaix agraeix la col·laboració de Jordi Caja en la confecció del monogràfic*

EXPERIÈNCIES

- Disseny curricular-Llengua C.I PRIMÀRIA 49 Una proposta de treball cooperatiu a l'aula de primer de primària José Coello
- TIC CS PRIMÀRIA 57 Pau, cooperació, contes i noves tecnologies Ignasi Solé
- Disseny i desenvolupament curricular C GENERAL 63 «Memòries» d'adolescent o com fer-los escriure Joan Bustos

TEMA DEL CURS. 25 anys de Guix

- Història de l'educació GENERAL 68 Evolució de la transversalitat en la història recent del nostre sistema educatiu Rafael Yus

REFLEXIÓ SOBRE LA PRÀCTICA.

- Estratègies d'aprenentatge GENERAL 74 A la recerca del temps per aprendre. Alguns dilemes quotidians Montserrat Garcia Piedrafita

RECULL DE GUIX

- 80 Carta a companys i companyes. Hem llegit. Comentem. Convocatòries. Trobades. Notícies.

Isabel Boj,
Anna Gómez,

Toni Valdivia

El tractament d'Antoni Gaudí a les ciències socials

La vida i l'obra d'Antoni Gaudí són presents habitualment en els continguts escolars. La importància i el reconeixement universal d'aquest arquitecte català ho exigeixen. Enguany, en el cent cinquantè aniversari del seu naixement, se celebra l'Any Gaudí. Una gran quantitat de fonts d'informació i d'acostament a l'autor (publicacions, exposicions, obres visitables, vídeos, CD-ROM) es posen a l'abast del públic en general, amb la qual cosa esdevenen un conjunt abundant de recursos per al professorat que caldrà aprofitar d'una manera o altra. Aquest article vol ser una reflexió a l'entorn de dos aspectes crucials: què és el que hem de saber d'Antoni Gaudí i com ho hem d'ensenyar al nostre alumnat.

Sempre que ens proposem treballar un concepte, un personatge, un període, un fet, etc., ens hem de plantejar per què ho fem, quin rendiment n'ha de treure el nostre alumnat i quins objectius perseguim nosaltres, que som qui l'estem formant. Aquest punt de partida implica un esforç per part de l'ensenyant destinat a buscar informació, recursos, conceptes clau i activitats que donin solucions pràctiques per al tema que es pretén tractar. L'Any Gaudí, en el decurs del qual se'ns ofereixen desenes de possibilitats, ens ha d'ajudar en la tasca, de vegades difícil, d'obtenir informació per poder fer una valoració sobre el que cal i el que no cal ensenyar. Seria una llàstima desaproveitar l'oportunitat i enfocar el treball de Gaudí perquè «tocca», sense treure'n el rendiment didàctic que ens ofereix l'obra d'aquest genial arquitecte.

Què podem treballar d'Antoni Gaudí?

A l'hora de seleccionar els continguts que en podem treballar, és possible que triem aquells que creiem que poden agradar o cridar l'atenció del nostre alumnat. Actualment, en l'àmbit de les ciències socials, la manca d'interès per part dels nois i les noies i el grau més baix d'exigència per part dels ensenyants i les ensenyants, ens ha dut a simplificar els continguts i a potenciar les anècdotes històriques més que no pas els conceptes bàsics. En aquest sentit, és paradigmàtic l'ús que es fa de l'episodi de la mort de Gaudí: tot el nostre alumnat sap que a Gaudí el va atropellar un tramvia, en canvi, paradoxalment, li costa d'explicar què és un arquitecte i com treballa. El final de la vida de Gaudí és, sens dubte, un aspecte atractiu per al nostre alumnat, però hem d'evitar que es quedi amb aquesta part de la història i n'oblidi unes altres de més rellevants. Hem de fer el «miracle» de convertir tot el que volem que el nostre alumnat aprengui en quelcom atractiu. Més en-davant parlarem de com creiem que s'ha de plantejar un treball a l'aula per evitar quedar-nos amb l'anècdota. Ara ens centrarem en el que considerem més important del nostre arquitecte.

Els continguts relacionats amb Antoni Gaudí presenten dos vessants importants: la seva època i la seva obra.

L'Any Gaudí, ens ha d'ajudar en la tasca, de vegades difícil, d'obtenir informació per poder fer una valoració sobre el que cal i el que no cal ensenyar

Gaudí va viure en una altra època, una època de canvis

Gaudí va néixer fa cent cinquanta anys a Reus. Quan era jove va anar a viure a Barcelona, on va començar la seva carrera d'arquitecte. Era un moment de forts canvis. Ciutats com Reus, on ell vivia de petit, o Barcelona estaven experimentant transformacions molt importants. Era l'època de la industrialització, és a dir, de la construcció de moltes fàbriques que requerien una gran quantitat de mà d'obra per treballar-hi. Es van crear noves necessitats, com ara la remodelació de les ciutats, la construcció de barris per als nousvinguts i d'edificis que mai no havien existit abans, com ara fàbriques, mercats, cellers cooperatius, jardins i habitatges que havien de respondre a les expectatives d'aquella nova societat. Els canvis també van afectar els materials de construcció. S'hi introduïa el ferro, que s'utilitzaria en l'estructura de l'edifici i també com a element ornamental, el maó, que ajudaria a alleugerir el pes de les construccions, i el formigó armat, que permetria donar qualsevol forma a l'estructura.

Com que es tractava d'una nova època, la industrial, els arquitectes també buscaven una nova manera de construir els seus edificis, tot cercant l'estil propi del seu temps. Gaudí, mentre era a la facultat, va estudiar profundament el que havia estat l'arquitectura en altres temps i en coneixia totes les possibilitats, a partir d'aquests coneixements va anar creant el seu propi estil.

Molts intel·lectuals, davant de la proliferació de les fàbriques i amb elles el fum i la massificació, es van adonar que enyoraven la natura i van començar a representar flors i plan-

tes als llibres, als vidres, als mobles, a les joies, als vestits, etc. Gaudí coincidia amb ells en aquest aspecte, però encara va anar molt més enllà, va convertir la natura i la seva fantasia en arquitectura.

Era un arquitecte diferent

Quan era estudiant d'arquitectura va tenir problemes amb alguns professors, perquè no tenia interès pel que li ensenyaven; ell volia saber com els arquitectes havien buscat sempre solucions que responguessin a les necessitats que tenien en cada moment històric. Pensava que per a la nova

època calien respostes arquitectòniques en les quals l'estructura i la forma de l'edifici es complementessin, on no hi hagüés res de superflu, res d'aftegit. Tot i que en els primers projectes es va valer de l'estil neoclàssic, en les seves obres l'únic estil històric en què es va inspirar fou el gòtic. En la seva recerca personal, Gaudí va trobar una solució en l'arc parabòlic, que portà al seu extrem i que podem trobar en construccions com el Park Güell, les Teresianes, la Casa Bellesguard, les golfes de la Pedrera o la cripta de la Colònia Güell. Una altra característica de la seva concepció de l'arquitectura és la creació de buits centrals que serveixen per organitzar l'espai, com en el cas del Palau Güell. Un dels aspectes fonamentals de l'arquitectura de Gaudí és el tractament de la llum. Les obertures, els celoberts, l'enrajolat o el trencadís, l'ús del guix, de les pedres i dels colors, eren els elements amb els quals ell jugava per aconseguir el grau de claror que buscava.

Per a Gaudí, l'arquitectura era al servei de la fantasia i de la natura. Va convertir la seva primera casa, la Casa Vicens, en un autèntic jardí; la Casa Batlló, en un drac, i la Pedrera, en un bloc de pedra feréstec. El seu interès per la natura i pels espais verds el va portar a projectar alguns jardins, entre els quals destaquen els del Park Güell. Però l'obra més important per a ell va ser la Sagrada Família, amb la construcció de la qual volgué edificar un monument per a Déu.

En tots els seus edificis l'ornamentació no és un afegit,

Per a Gaudí, l'arquitectura era al servei de la fantasia i de la natura. Va convertir la seva primera casa, la Casa Vicens, en un autèntic jardí; la Casa Batlló, en un drac, i la Pedrera, en un bloc de pedra feréstec

sinó que forma part de la seva concepció. En aquest sentit, dona importància als materials tradicionals, però troba interessant de fer servir els productes industrials, ja que abarateixen costos. Sovint adoptava el paper d'artesà i, amb les seves mans, treballava els materials i les formes fins aconseguir el que desitjava. Tenia un equip d'arquitectes que l'ajudaven en els seus projectes i un altre d'artisans als quals encarregava l'ornamentació dels edificis. El gran coneixement que tenia del treball manual l'ajudava a comprendre els problemes que podien patir els seus treballadors, de manera que mai no demanava res impossible ni molt difícil d'aconseguir.

Eusebi Güell va ser mecenes i protector d'Antoni Gaudí i això li va permetre fer obres de gran transcendència social, com ara El Capricho, el Palau d'Astorga o el Palau Güell.

Era un home segur d'ell mateix, amb una gran fantasia que sabia dur a la pràctica a través de recursos tècnics, dels colors i dels materials tradicionals, que posava al servei de la seva original arquitectura. Gaudí tenia un estil molt personal, que encara que estava afectat per les modes i les preocupacions de l'època, responia a unes inquietuds que anaven més enllà de l'arquitectura estricta. Cada edifici era un món màgic i meravellós, on la persona que hi visqués o que s'hi passegés seria un dels personatges de la història que representava. D'aquí la singularitat d'espais com el terrat de la Pedrera, o el de la Casa Batlló, o bé els del Park Güell. Cal afegir-hi que, encara

que no va crear una escola d'arquitectes, alguns deixebles seus, com Juliol, Cèsar Martinell o Lluís Muncunill, van continuar en la mateixa línia.

Com podem treballar Antoni Gaudí?

Després d'aquest repàs del que considerem més important del personatge i de la seva obra, és evident que, en el cas que ens ocupa, no s'hi valen les simplificacions. Simplificar podria desorientar les alumnes i els alumnes, a qui els arriba, a través dels mitjans de comunicació, el missatge que Gaudí va ser un geni molt important. No podem resumir la seva obra ni en pot ser representatiu un treball sobre el llangardaix del Park Güell, tan recurrent, per altra banda, o del drac de la Casa Batlló. Tampoc no podem deslligar l'obra de l'època, és a dir, hem d'intentar donar-ne una visió general que permeti l'estudiant de fer-se una idea de la seva dimensió com a arquitecte. És per això que pot ser de gran validesa pedagògica el fet d'organitzar a l'aula un petit laboratori sobre Gaudí. D'acord amb les paraules de F. X. Hernández i Cardona (Guix núm. 283), creiem que és molt important que, en l'àmbit de les ciències socials, es camenti a desenvolupar un treball de laboratori, és a dir, un espai de recursos, on la manipulació, l'experimentació, l'assaig, el plantejament d'hipòtesis sigui possible. El fet que s'acostumi a dividir el treball de

Gaudí entre la classe de plàstica i la de socials és un exponent de l'allunyament que hi ha entre la construcció de l'aprenentatge i la història. En el món de l'ensenyament està establert que a l'aula de socials es parlarà de la vida i de l'obra del personatge, i en la de plàstica es faran els treballs manuals. Des del nostre punt de vista, aquest fenomen reflecteix una problemàtica antiga i encara no resolta que es resumeix en la transmissió de coneixements en l'àmbit de la història. No és l'ànim d'aquest article plantejar aquesta qüestió, però és evident que la manera com s'ensenyen les ciències socials afecta també el treball que es fa de Gaudí. És per això que a conti-

nuació proposem una fórmula que, aplicada als altres personatges, fets i conceptes curriculars, ha de constituir el futur de la didàctica de les ciències socials.

Un laboratori per treballar Gaudí

Som conscients de la dificultat que suposa trobar tot el material que proposem a continuació i organitzar a l'aula un treball d'aquestes característiques. Tanmateix, l'experiència ens confirma que és una bona manera d'estimular l'interès i d'aprendre. Cal dedicar temps a seleccionar els continguts i la informació que, en aquest cas, tenim al nostre abast gràcies a l'Any Gaudí.

És obvi que, en funció de l'edat dels alumnes i les alumnes, aquest treball es podrà desenvolupar d'una manera o d'una altra. A continuació donarem unes pautes que cada ensenyant adaptarà als seus interessos.

Recerca d'informació

La informació que es pot utilitzar pot ser de diferents tipus: gràfica i escrita i objectual. A continuació fem una proposta concreta de recerca.

Informació gràfica

Ens caldrà tota mena d'informació sobre el personatge, que organitzarem segons els temes següents:

La seva vida: fotografia de quan era jove, les seves notes

d'arquitectura, una fotografia de Reus, una fotografia del seu enterrament i un llibre biogràfic.

La seva època: fotografies de Barcelona en aquell moment, plànol de l'Eixample, imatges de carruatges, d'un tramvia, d'un ball de l'època, d'una família burgesa, de gent pel carrer, retalls de diari, textos, etc.

La seva obra: la Casa Vicenç, la Casa Batlló, la Pedrera vista des del cel, detalls de l'ornamentació, la Casa Calvet, la Sagrada Família, el Palau Güell, etc.

L'arquitectura i la natura: fotografies de detalls de les obres de Gaudí que es puguin comparar amb elements naturals.

Objectes

Objectes de l'època (planxa, barret, moneder de senyora, enagos), objectes de ferro forjat (baranes, pany d'una porta), vidres de colors, reproducció d'un trencadís, reproducció d'un esgrafiat, fustes treballades, guix treballat, etc.

Organització de grups de treball

Seguint els tres aspectes generals, s'organitzaran tres grups de treball que analitzaran, a partir de la informació de la qual es disposa: la vida de Gaudí, la seva època, la seva obra i l'arquitectura i la natura.

La seva vida: el primer grup haurà d'explicar els trets fonamentals de la vida de Gaudí. En aquest cas, a nivell anecdòtic, els agrada força veure les notes que treia en els estudis d'arquitectura, ja que tenia alguns suspensos.

La seva època: el segon grup haurà d'explicar la seva

ELS ASPECTES QUE CAL TREBALLAR DE LA VIDA D'ANTONI GAUDÍ

- Reus, ciutat natal de Gaudí.
- El seu pare era calderer.
- Va estudiar arquitectura a Barcelona.
- Mentre estudiava es va haver de posar a treballar i de molt jove va començar a fer projectes arquitectònics.
- Va viure en plena revolució industrial.
- Va tenir un mecenes anomenat Eusebi Güell, per a qui va construir molts edificis.
- Va dedicar la seva vida a l'arquitectura.

ELS ASPECTES QUE CAL TREBALLAR DE LA SEVA ÈPOCA

- Va viure un canvi d'època i la recerca d'una nova arquitectura que en fos un reflex.
- Era un moment de canvis urbanístics.
- Van aparèixer nous edificis: mercats, fàbriques, escoles, esglésies, habitatges, etc.
- Hi havia dos grans grups socials: la burgesia i els obrers.
- En contraposició a la massificació i a la indústria, alguns intel·lectuals reivindicaven la natura.

ELS ASPECTES QUE CAL TREBALLAR DE L'OBRA D'ANTONI GAUDÍ

- Gaudí era un arquitecte.
- No seguia al peu de la lletra els plànols dels edificis que havia projectat. Mentre els construïa anava fent-hi canvis.
- Treballava en equip, tenia diferents arquitectes i artesans al seu servei.
- Considerava un edifici com una escultura, un món amb significat propi.
- Quan calia, desenvolupava feines d'artesà que dominava gràcies al que havia après del seu pare.
- Els darrers anys els va dedicar exclusivament al temple de la Sagrada Família.
- Va desenvolupar l'arc parabòlic fins a l'extrem.
- Per a ell, l'ornamentació de l'edifici era tan important com l'estructura.
- En les seves obres sempre feia referència a la natura.
- La seva primera obra fou la Casa Vicens.
- En la creació del Park Güell va ser on va trencar els esquemes anteriors i va apostar per noves formes.
- La Sagrada Família és l'obra a la qual va dedicar més temps. És un món dedicat a glorificar Déu.

ESTRATÈGIES D'APRENENTATGE

- Anàlisi de fonts gràfiques.
- Anàlisi de fonts escrites.
- Manipulació d'objectes.
- Anàlisi d'objectes.
- Comparació de detalls d'edificis i de la natura.
- Experimentació amb materials tradicionals utilitzats per Gaudí, com ara: rajola, ferro, guix, etc.
- Exposició de conclusions.

època, que haurà pogut reconstruir amb l'ajut de la documentació i dels objectes.

La seva obra: es tracta d'establir quins van ser els edificis que va construir i la seva ubicació, així com la interpretació que se'n fa.

La natura i l'arquitectura: a partir de fotografies, l'alumnat haurà de trobar l'analogia amb els objectes que representen. Hauran d'exposar aquests objectes a l'aula en associació amb les fotografies.

Treball d'experimentació

Aquesta experimentació s'ha de realitzar amb els materials originals, que permeten entrar en contacte directe amb la feina de l'artista. Cada escolar serà Gaudi i haurà de crear alguna de les seves obres. Aquest treball es pot realitzar de maneres diferents:

- Es pot confeccionar un trencadís amb rajola trencada de veritat i ciment sobre una base de cartró gruixut.
- Es pot fer un treball amb guix sobre una rajola, tot imitant les formes sinuoses dels sostres de la Pedrera.
- Es pot fer una escultura amb fang imitant les figures que hi ha al sostre de la Pedrera, que, posteriorment es cobriran amb trencadís.
- Es pot realitzar un treball amb sorra imitant la façana de la Pedrera.

Exposició de les conclusions

Un cop fet aquest treball de recerca, cada grup explicarà als altres el que ha descobert. Es deixarà el grup que parla de

l'obra de l'artista per al final, i s'aprofitarà l'exposició de les conclusions d'aquest darrer grup per organitzar un treball manipulatiu i d'experimentació.

HEM PARLAT DE:

- *Didàctica de les ciències socials.*
- *Ensenyar Gaudi.*

Nota

Els autors volen agrair l'ajut rebut dels arquitectes Neus Fenollosa i Pau Jansà, en la realització d'aquest treball.

Referències bibliogràfiques

- AA. DD. (2001): *Hàbitat, natura i cosmos. Gaudi*. Lunmweg Editors.
- CURTIS, W. R. (1982): *La arquitectura moderna desde el 1900*.
- FLORES, C. (1982): *Gaudi, Jujol y el modernismo catalán*. Madrid, Aguilar.
- HERNÁNDEZ CARDONA, F. X. (2002): «Les ciències socials i els espais d'aprenentatge» *Guix*, núm. 283, p. 9-15.